

КОМЕНТАР У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ЯК МОВЛЕННЄВИЙ ЖАНР

Світлана ФОРМАНОВА

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кафедра української мови,
вул. Дворянська, 2, Одеса, Україна, 65000,
тел.: 048 723 5254*

Дослідженню мовленнєвого жанру ‘коментар’. За моделлю аналізу мовленнєвого жанру Т. В. Шмельової розглянуто жанрову специфіку та функціональні особливості коментаря, визначено комунікативні та мовні параметри. Спираючись на поняття “цільової установки” жанру, яке ввів М. М. Бахтін, визначаємо її для коментаря як суб’єктно-об’єктні відношення протистояння. Проаналізовано мовне втілення жанру: оцінну та інвективну лексику, емоційні конструкції, які спрямовані на висловлення думки адресанта, вираження сильних почуттів – обурення, злості, несприйняття, викликаних змістом повідомлень учасників спілкування. Окреслено особливості викладу думки в мережі Інтернет, зокрема прагматичні функції графічних елементів.

Ключові слова: мовленнєвий жанр, ознаки жанру, коментар як мовленнєвий жанр, характерні особливості коментаря, інвектива.

Постановка проблеми. Сучасна лінгвістика характеризується становленням і формуванням нового перспективного напрямку, в основі якого лежить антропоцентрична теорія мовленнєвих жанрів (ТМЖ). Популярність цього напрямку полягає в зацікавленості науковців феноменом побутового мовлення. На думку С. Дьоннінгауза, сучасна теорія мовленнєвих жанрів є первинною моделлю задля описування та пояснення своєрідних правил людської комунікації, структур і механізмів взаємодії всередині мовного співтовариства. Водночас вона виступає і як теорія мовленнєвого діалогу [10: 105].

Багатомірність та багатство жанрових форм визначає необхідність різнопланового підходу до вивчення МЖ у сучасному жанрознавстві.

Зокрема Т. Шмельова, одна з перших дослідниць цієї проблеми в російському мовознавстві, слідом за М. Бахтіним звернулася до проблеми МЖ, конкретизуючи основні положення концепції вченого. Вона виокремила три підходи до дослідження МЖ. *Лексичний підхід*, який, корелюючи з теорією мовленнєвих актів, зумовлює звернення до номенів жанрів, до тлумачення їхньої семантики. Характерною рисою *стилістичного підходу* є узгодження з традиціями літературознавства та аналіз текстів в

аспекті їхньої жанрової належності з погляду композиції, відбору специфічної лексики тощо. Відмінність *мовленнєвого підходу* полягає в інтеграції ідей М. Бахтіна, положень теорії мовленнєвих актів та теорії жанрів художнього мовлення. У межах мовленнєвого підходу МЖ тлумачать як особливу модель висловлювання, дослідження якої можливе в напрямку від автора, його задуму і попередніх умов спілкування до засобів мовного втілення МЖ, у яких для адресата закодовано всю жанрову інформацію, необхідну для успішного спілкування [21: 90–91].

Особливістю ТМЖ є міждисциплінарний характер, зумовлений тим, що її засновано на перетині різних дисциплін: прагматики, стилістики, соціолінгвістики, психолінгвістики, риторики, культурології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багатоаспектність МЖ дає підстави визначити різні напрями дослідження, як-от: **інтенціональний** (Н. Арутюнова, М. Федосюк, Т. Шмельова), **функціонально-стилістичний** (М. Кожина, Т. Матвеева, Н. Орлова, В. Салимовський), **дискурсний** (Ф. Бацевич, І. Борисова), **психолінгвістичний** (К. Седов), **культурологічний** (А. Вежбицька, С. Данилов, В. Карасик), **риторичний** (Я. Ритникова, О. Сиротиніна), **соціолінгвістичний** (В. Гольдін, В. Дементьев, К. Долинін), **когнітивний** (А. Баранов), **комунікативний** (Ф. Бацевич). Ґрунтуючись на результатах теоретичних досліджень, вважаємо за необхідне визначити **інвективний** МЖ, що реалізується у комунікативному акті [20: 49] і “створює мовний матеріал, який виводиться із мовної системи” (Л. Щерба).

У сучасній лінгвістиці мовленнєвий жанр стає загальнофілологічним явищем і відіграє важливу роль у мовознавстві, бо “постійно відкривають нові МЖ. Деяким жанрам мовлення присвячено чимало лінгвістичних праць, однак їх природа ще цілком не розкрита і вимагає додаткового вивчення. Інтерес до лінгвістичної генології обумовлений також тим, що мовознавці прагнуть осмислити її статус і місце в ряду лінгвістичних дисциплін” [3: 11]. Учені обговорюють способи ідентифікації жанрів, виокремлення їхніх ознак, типологію жанрових форм, методологію та термінологію жанрів, функціонування жанрів у різних сферах спілкування та ін. Т. Шмельова пропонує “виходити за межі повсякденного спілкування, на базі якого було започатковано теорію мовленнєвих жанрів, й аналізувати жанри в різних сферах функціонування, що визначає жанрові трансформації” [21: 90–91]. Такі спроби реалізуються в сучасній лінгвістиці як на рівні статей (А. Амбросимова, Ф. Бацевич, Т. Боса, В. Дементьев, М. Заборна, А. Константинова, І. Романюк, Т. Стексова, Т. Тарасенко, О. Шаніна та ін.), так і на рівні глибоких дисертаційних і монографічних досліджень (Н. Асмус, М. Бахтін, Ф. Бацевич, В. Дементьев, О. Дерпак, Х. Дяків, Ю. Заза, Р. Карамішева, А. Чеберяк, Т. Шмельова, Т. Яхонтова і т. ін.).

Дослідники аналізують такі МЖ, як: погроза (Т. Стексова), втіха, переконання, умовляння (М. Федосюк), жарт (Ю. Щурина), освідчення в коханні (Н. Галлямова, О. Кушнір), лицемірство (С. Дьоннинггауз 1999), похвала та осуд (І. Дьячкова), газетне рекламне оголошення (Ю. Бровкіна), проробка (С. Данилов 2001), анекдот (О. Шмельов, Т. Шмельова), застереження (Н. Матханова; Х. Дяків), прохання (Т. Зотеева; Т. Стексова), утішання (М. Федосюк, Ф. Бацевич), конфронтативні МЖ (О. Дерпак), подяка

(А. Бердникова), звинувачення та виправдання (О. Лаврентьева), співчуття (Ю. Казачкова), комплімент (К. Мудрова), флірт (А. Белова; О. Тарнавська), заповідь (А. Паславська), інтерв'ю (О. Саламагіна), інвектива (К. Мудрова; С. Форманова), інтеракція 'лікар – пацієнт' (О. Шаніна), статус у соціальних мережах (Т. Боса), коментар (О. Максимчук) та ін.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. МЖ почали розглядати у складі діалогічної єдності (Н. Арутюнова, Ф. Бацевич, І. Борисова, І. Романюк). Попри значну кількість праць питання жанрової варіативності залишається актуальним, оскільки науковці, намагаючись описати й проаналізувати мовленнєвий жанр у різних сферах застосування, все частіше звертаються до цієї проблеми. Питання про 'коментар' як мовленнєвий жанр на сьогодні ще потребує уточнення й ґрунтовного аналізу. Ось чому в нашій розвідці ми розглядатимемо визначення й ознаки коментаря.

Метою статті є визначення коментаря як мовленнєвого жанру. **Завданнями** є: 1) систематизувати й узагальнити теоретичні засади дослідження мовленнєвого жанру 'коментар'; 2) схарактеризувати 'коментар' як мовленнєвий жанр; 3) визначити особливості функціонування коментаря на просторах інтернету; 4) проаналізувати коментар як мовленнєвий жанр на фактичному матеріалі з інтернету.

Виклад основного матеріалу дослідження. Лінгвістичне тлумачення жанру таке: *жанр* – це форма організації мовного матеріалу, що виокремлюється в межах того чи іншого функціонального стилю, вид висловлювань, які утворюються на основі стійких повторюваних моделей і структур, тобто сприймаються в мовленнєвих ситуаціях, де наявні певною мірою стійкі, закріплені побутом і обставинами форми життєвого спілкування [15: 56]. Г. Солганик пише, що *жанр* – це стала форма використання того чи іншого типу (типів) мовлення, в якій реалізуються такі співвідношення, як “виробник – суб’єкт мовлення”, де суб’єктом мовлення виступає перспектива викладу як проміжна ланка між мовленням та його виробником [18: 188]. На думку М. Брандес, у *жанрах* реалізується мета висловлювання й, відповідно, практичне призначення мови [6: 40; 7: 11]. В. Наєр зазначає, що мовленнєві жанри відрізняються від жанрів літературних також тим, що вибір останніх письменником загалом довільний, а вибір жанрів нехудожніх стилів обумовлений соціально – специфікою сфери і мети спілкування, окремими функціями спілкування тощо [14: 41].

Розвиток мовленнєвої ситуації в суспільстві визначається деструкцією взаємовідношень, які мають величезний вплив. До них уналежнюємо “*мовну* (мовленнєву, вербальну, словесну) *агресію*” та “*мовленнєве насилля*” (О. Бикова; Т. Булигіна, Т. Стексова, Х. Даньковський; О. Сковородников; Б. Шарифуллін та ін.). Це форми мовленнєвої поведінки, які негативно впливають на комунікативну інтеракцію, оскільки чинять психологічний та емоційний тиск на адресата, мають на меті підкорити його або маніпулювати ним в інтересах адресанта, що призводить до руйнування його особистості. Зазвичай така мовленнєва поведінка відбувається з використанням інвективи, що зумовлюється образою, навмисним завданням шкоди опонентові та психологічним тиском на нього.

Зокрема Т. Шмельова зауважила, що жанр – поняття семіотичне. Він стосується семіотики життя, тому воно допомагає позначити й пояснити такі реалії, як наукові

читання, теледебати передвиборчої кампанії, кінофестиваль, презентацію. Семантика слова “жанр” інтуїтивно доволі добре відчутна, тобто досить добре для того, щоб легко, без усяких застережень і навіть лапок транспонувати його в різні сфери [22: 57–58].

Натомість Ф. Бацевич стверджує, що мовленнєвий жанр об’єднує інтенції учасників спілкування у неконфліктному дискурсі, тематику їхніх розмов, особливості організації одиниць мовного коду [4: 167]. Дозволимо собі не погодитися з думкою вельмишановного професора, позаяк вважаємо, що МЖ ‘коментар’ провокує конфліктну ситуацію, оформленням якої і виступає інвектива у вербальній/невербальній формі.

Узагальнивши всі типології мовленнєвих жанрів, Ф. Бацевич зауважив, що за основу типології МЖ можна взяти типологію дискурсів, яку розробив В. Карасик, і виокремив МЖ у межах двох типів дискурсів: 1) соціолінгвістичні типи дискурсів передбачають існування МЖ, пов’язаних із педагогічним (урок, лекція тощо), релігійним (жанри Святого Письма, молитва, проповідь та ін.), науковим (наукова доповідь, стаття, рецензія тощо), політичним (публіцистична стаття, різні типи МЖ паблік рілейшнз та ін.), медичним (терапевтичні МЖ, анамнези, епікризи, рецепти тощо), побутовим (прохання, співчуття, заспокоювання, сварки та ін.) і з деякими іншими типами дискурсів; 2) прагмалінгвістичні типи дискурсів передбачають існування мовленнєвих жанрів, пов’язаних із гумористичним (іронія, сарказм, анекдот, дотеп та ін.) та ритуальним (партійні збори, мітинги тощо) дискурсами [3: 75].

Учений зазначив, що в межах прагмалінгвістичних типів дискурсів наявні також прямі (експліцитні) типи мовленнєвих жанрів, у яких втілений прямий (апріорний) комунікативний сенс, і непрямі (імпліцитні) типи МЖ, які є носіями непрямих (апостеріорних) комунікативних сенсів [3: 75].

Розроблення загальної теорії мовленнєвих жанрів неминує зумовлює появу низки питань про існування й функціонування жанрових норм мовленнєвої поведінки людей. Що таке норма мовленнєвого жанру і як можна кваліфікувати помилки та порушення в її дотриманні? Як пов’язана варіативність внутрішньожанрової інтеракції з рівнем комунікативної компетенції? Як жанрові критерії характеризують “гарне мовлення”, тобто мовлення ефективне й результативне? [16: 74].

Не отримало остаточного вирішення питання про ідентифікацію мовленнєвих жанрів та співвідношення мовленнєвого жанру з іншими категоріями міжособистісного спілкування – насамперед з дискурсом та мовленнєвим актом [4: 168]. На думку вельмишановного вченого, природа, сутність і доцільність використання (створення) мовленнєвого жанру в міжособистісному та інших типах спілкування тісно пов’язана з рухом інформації у процесах комунікації [3: 80]. У монографії “Мовленнєві жанри в міжкультурній комунікації” слушно зауважено, що для мовленнєвих жанрів характерні особливості комунікативного розгортання, функціонального втілення та історичної динаміки залежно від типу дискурсу, який за допомогою цих мовленнєвих жанрів виформовується. Оволодіння певною мовою і культурою неможливо без оволодіння системою мовленнєвих жанрів, властивих конкретній лінгвокультурній спільноті [13: 28]. Отже, мовленнєві жанри спрямовані на опис та організацію процесу спілкування, що вбачаємо в коментарі. Дотримуючись дефініції Ф. Бацевича, зазначимо: коментар

як мовленнєвий жанр “включає стратегії і тактики учасників спілкування” [3: 125], він є носієм мовленнєвих актів, що об’єднані метою спілкування, задумом відправника інформації з урахуванням особистості адресата, контексту та ситуації спілкування [3: 93]. Головна мета коментаря – це обмін інформацією (отримання і/або передача інформації), думками, висловленням власної позиції, що реалізують різні функції. Особливістю викладу інформації є її суб’єктивність.

Тому важливим видається питання про можливість презентації комунікативної події, яка створює подібний мовленнєвий ланцюжок, що складається з інтенції адресанта, його комунікативної стратегії, відбору певних мовленнєвих тактик та їхньої реалізації в мовленнєвому жанрі ‘коментар’. Так, Т. Шмельова пропонує взяти за основу типології ознаку “комунікативна мета – намір”, яка протиставляє мовленнєві жанри *інформативні* (мета – дія з інформацією), *імперативні* (мета – викликати здійснення події), *оцінні* (мета – співвіднести подію зі світом цінностей, які організуються полюсами “добре”–“погано”) та *етикетні* (мета – здійснити соціальний вчинок, передбачений етикетом) [23: 573]. Авторка зазначила, що разом із цією фундаментальною ознакою для характеристики та опису мовленнєвих жанрів важливі такі їхні параметри: “чинник автора”, який розрізняє, наприклад, *прохання та наказ*: для другого обов’язкова наявність в автора повноважень; “чинник адресата”, що має, наприклад, два різновиди *скарги*: один вимагає *адресата-розрадника (скаржитися на здоров’я)*, інший – *адресата з повноваженнями для виправлення ситуації (скаржитися губернаторові)*. Важливим для розуміння мовленнєвого жанру є і “тип події”, визначеної у висловлюванні, зокрема її оцінюваність, залученість чи незалученість в особисту сферу автора чи адресата, здійснюваність чи нездійснюваність. Велике значення для характеристики мовленнєвих жанрів мають параметри “комунікативне минуле” та “комунікативне майбутнє”, яке автор прогнозує чи планує; мовленнєві жанри з комунікативним минулим – це реакції на попередні мовленнєві події (*відповідь – на запитання; дозвіл – на прохання*); плановане майбутнє імперативних жанрів – здійснення певної події, але йому може передувати поява мовленнєвого жанру *згоди чи відмови*; комплімент передбачає *подяку чи відхилення* компліменту. Насамкінець виділено *параметр мовного втілення*, тобто мовне оформлення мовленнєвого жанру, спосіб, яким мовленнєвий жанр доходить до адресата [23: 573]. Виділені ознаки мовленнєвих жанрів Т. Шмельова назвала паспортом мовленнєвого жанру.

Зокрема Г. Почепцов уважає, що для первинного розмежування мовленнєвих жанрів варто говорити про різну комунікативну природу жанрів, що тяжіють до різних стильових просторів. Так, традиційно мовленнєву поведінку поділяють за такими параметрами: *писемний–усний, офіційний–неофіційний, публічний–непублічний* [16: 66].

Опозиція *усний–писемний* пов’язана з формою передачі інформації в мовленнєвій комунікації. Усна комунікація допускає ситуативність мовлення, безпосередній контакт учасників спілкування, можливість використання невербальних засобів комунікації. Писемна комунікація – це, як правило, мовлення без співрозмовника, яке спирається на максимально повне використання лексичних та граматичних засобів мови, але при цьому мовлення не знає часового дефіциту, що уможлиблює виправлення, корегування

написаного. Структура писемних жанрів тяжіє до жорсткішої монологічної форми мовленнєвих творів. Усні (особливо розмовні) жанри допускають значно більшу варіативність у використанні мовних засобів.

Категорія *офіційності–неофіційності* близька за значенням до опозиції *формальний–неформальний*, яку використовують у соціолінгвістиці як форму мовленнєвої інтеракції. Формальні стосунки – це стосунки, що є в межах соціально значущих інститутів суспільства; неофіційні – стосунки, які виникають поза формальними соціальними структурами. Жанри, що характеризують офіційне спілкування, мають більший ступінь конвенційності, ніж жанри неофіційної комунікації.

Певну роль у створенні типології жанрів за сферами комунікації може відігравати чинник *публічності–непублічності* спілкування. Ця характеристика мовного простору пов'язана з особливостями обставин, за яких відбувається спілкування. Публічність практикується зазвичай як наявність масового адресата мовлення. Жанри публічного спілкування допускають більш високий ступінь усвідомлюваності при вживанні мовних засобів [23: 68].

Для опису мовленнєвих жанрів важливою є характеристика їхнього мовного втілення, яка в різних мовленнєвих жанрах може мати різні можливості, що визначається, зокрема, сферою мовлення: мінімум таких можливостей дає щоденне та ділове мовлення, максимум – художнє. Для цього параметру мовленнєвих жанрів характерне врахування не лише всіх лексичних та граматичних ознак жанру, а й можливостей його побічної реалізації – “маски жанру”; так, прохання може мати форму запитання як імперативного жанру (наприклад, “*Зачиніть двері!*” і “*Чи не могли б ви зачинити двері?*”). Має велике значення для функціонування мовленнєвого жанру і його найменування (*запитання і запит*) [12: 66].

Зокрема М. Федосюк розрізняє елементарні мовленнєві жанри (*повідомлення, похвала, привітання, прохання* тощо) та комплексні мовленнєві жанри, які формуються з елементарних. Мовленнєві жанри можуть бути **монологічними** (*заспокоєння, переконування, умовляння*) і **діалогічними** (*бесіда, дискусія, суперечка*) [4: 13]. Жанри, що реалізуються в комунікативних ситуаціях, співвідносні з комунікативним актом і є його текстовим втіленням, тобто жанри представляють собою **тип тексту** (М. Федосюк, Т. Шмельова). Певний тип ситуації має свій набір жанрів. Отже, типологія жанрів у тій чи іншій комунікативній сфері повинна ґрунтуватися на типології ситуацій. Зазначимо, що параметри комунікативного акту (простір, час, тема), певною мірою конкретизуючи і взаємодіючи, формують однотипні комунікативні ситуації, які втілюються у відповідні типи текстів, тобто в жанри.

Сьогодні неввічливість в Інтернеті зустрічається всюди, де є можливість залишати коментарі – в записах блогів, на спортивних, гостьових чи політичних сайтах. Анонімний характер Інтернету, відсутність цензури, розкріпає людей, і вони говорять те, що вони дійсно думають. Негатив сердитого коментатора передається як інфекція іншим – рух по низхідній спіралі продовжується і їхній конфлікт захоплює все нових і нових учасників. Унаслідок цього, виокремилася таке соціолінгвістичне явище як “тролінг”, що в науковому дискурсі співвідносять із поняттям “провокація”. Користувачі

Інтернету, будучи анонімними, послуговуються ненормативними формами комунікацій, розміщуючи провокаційні повідомлення з метою створення ситуації конфлікту. Явище тролінгу можна розглядати як агресивну форму антиетикетної комунікативної взаємодії. Мета тролінгу – дати певні стимули для негативної реакції учасників віртуальних спільнот.

Лексикографічні джерела подають такі визначення коментаря: “-я, ч. 1. Пояснення, тлумачення до якого-небудь тексту. 2. *звичайно мн.* Роз’яснювальні або критичні зауваження з приводу яких-небудь подій, явищ. ** **Коментарі зайві** – зрозуміло без пояснень, усе ясно” [8: 444]; “м. лат. *объяснение, толкование, замѣчаніе на статью, книгу*” [9, т. 2: 147]. Результати аналізу дають комплексне уявлення про коментар: *пояснення, тлумачення якого-небудь тексту*, що дає можливість зрозуміти історичні, географічні, соціальні і т. ін. події у текстовому просторі, що уможливує висвітлення і з’ясування певних особливостей епохи, актуалізованих у художньому дискурсі, *й роз’яснювальні або критичні зауваження з приводу яких-небудь подій, явищ*, що дає підстави кожному членові соціуму висловити свою думку й своє ставлення до реальних сучасних подій. Своєрідний “шлях до жанру” (перехід від рівня комунікативної ситуації до типу тексту) має такі критерії: сфера комунікації (*вдома/поза домом*), комунікативні наміри (*нефатичне/фатичне спілкування*), комунікативна активність (*монолог/діалог*) та мета комунікації. Автори виділяють такі **жанри**: *оголошення, інформативний мікродіалог, вулична реклама, умовляння, оголошення-інструкція, прохання, переказ, розмова у формі переказу, етикетні монолози, привітання, компліменти, бесіда, жартівливі оголошення, жартівливий діалог з установкою на гру, переказ чуток, бесіда у формі переказу* [11: 127–149].

Перейдемо до аналізу різних типів коментарів. У сучасному суспільстві й науковому просторі відомі *науковий коментар, коментар-примітка, коментар у медійних засобах, аналітичний коментар, коментар-протест*. Н. Руженцева визначила коментар-протест, який спостерігаємо в інтернет-мережі, й віднесла його до аналітичного коментаря. На її думку, коментар-протест є інтерактивним, оскільки адресант висловлює власну думку щодо події за участю владних структур. Автор коментаря-протесту – “людина, яка абсолютно не сприймає дії як законодавчої, так і виконавчої влади” [17: 268]. Такий автор – конкретна людина, “відомий журналіст, суспільний діяч, медійна особа, чия думка є цікавою” [19]. “Адресат – користувачі інтернет, які поділяють думки й переконання автора” [17: 268]. “Інтернет, як відкритий інформаційний простір, дає можливість безпосередньої участі читачів у діалозі, який створюється навколо події, яка викликає протилежні й неоднозначні реакції” [1: 169].

Звернімося до фактичного матеріалу:

У публікації “Замість безвізу від гаранта ми отримали безгаз, безтепло, безсвітло, безвода...” (Д. К.) у групі “Імпічмент президенту” спостерігаємо такі коментарі: “Який ХЕР АНТ), такі й хер-антіі!)” (М. Ф.); “а мне как пенсионеру и инвалиду и платит то нечем – все забрали суки президентские! они жопу лижут Европе, а у нас чубы трещат !!!” (В. Ц.); “це не гарант, а зрадник! гарант своєї країни так не може чинити зі своїм народом!” (А. М.); “Та і хер з вами... баранами. Зато пан Вовк з НКРЕ подарував своїй

пасії будиночок, десь так ...під 2млн\$. І водометів закупили на 60 млн. Так що получите ще абонплату на газ. І...мовчіть. Можете ще на сторінках ФБ пошипіти” (Л. В.); “нічо, барижий вік – недовгий. Усьому свій час (А. Ч.); Невже ніхто не може його на х.й послати хоч з трибуни вр!” (С. С.); “И БРЕХЛО И Х...ЛО...И П... ДУН ...ВСЕ В НЕМ” (І. М.); “ВИРОДОК, ВИКІНЧОК ТА ВИБЛЮДОК” (В. Д.)

Коментарі містять агресію на сучасний стан соціальної політики держави, які виливаються в образливу контамінацію Президента і членів Верховної ради. Інвектори намагаються принизити інвектума, що свідчить про деструктивність вжитих мовних засобів: *Хер АНТ, суки президентские, зрадник!, хер з вами... баранами, барижий вік – недовгий, И БРЕХЛО И Х...ЛО...И П... ДУН ...; ВИРОДОК, ВИКІНЧОК ТА ВИБЛЮДОК.* У наведеному фактичному матеріалі спостерігаємо форми графічної гри, в яких відбувається графічне маніпулювання через виокремлення сегмента слова: *Хер АНТ;* виділення слів з негативною оцінною конотацією: *И БРЕХЛО И Х...ЛО...И П... ДУН ...; ВИРОДОК, ВИКІНЧОК ТА ВИБЛЮДОК.* Такі експресивно забарвлені слова начебто скорочують дистанцію між комунікантами. Таке використання графічних елементів визначає прагматичну сутність коментаря, з його видільною, емоційно-експресивною, естетичною функцією, що привертає увагу реципієнта й керує його свідомістю. Такі графічні елементи виступають основним компонентом тексту, з метою привернення уваги читача.

Агресія проявляється у мовному насильстві, негативній оцінці, звинувачувальній стигматизації, у зниженні статусу опонента. Неусвідомлена агресивність може виявлятися в автора у надмірній ускладненості (стаття “Українці, які вийшли на пенсію, більше не зможуть працювати”), як-от: “Ми постійно наступаєм на ці граблі чи то ми українці придурки чи то євреї сильно хитрожопі?” (І. Л.); “я не голосуваав. бо зразу знав хтото. і сміявся гірко з долбойобів, які за печю голосували і говорили, «а за кого?»” (І. Д.); “В нас теж добре хуйло” (І. Г.).

Адресата висміюють, профануючи його слабкість, обмеженість, недорікуватість, що у слухачів викликає обурення, злість, образу: “Люди помиляються, це нормально, досконалих не існує. Але чому однотурові сидять вже скоро три роки як з повним ротом лайна рошен мовчки, як сичі? Коли Імпічмент добре відомому шахраю і пройдисвіту треба було вимагати відразу після Іловайська?” (В. Б.); “Ви на кого б...ді працюєте. Андрій Рева, ти придурку не диви, що в цілому світі, бо не все знаєш, Ти для того там сидиш, щоби майтки протирати, і за наш рахунок гроші отримувати... ти там для того щоб думати, якщо міски маєш, або іди на ПЕНСІОНЕР ПОМРЕ, МОЛОДЬ СІМЯМИ ВИЖДЖАЕ. ВИ, ЩО ДО КІНЦЯ ХОЧЕТЕ ВІНИЩИТИ НАШУ НАЦІЮ МИ СКОРО ДОЙДЕМО ДО ТОГО, ЩО слово «УКРАЇНЦІ» пропаде з словаря. ДУЖЕ БОЛЯЧЕ...” (В. К.).

Ще однією категорією стилістики коментаря постає *домінантна емоція*. Домінантні емоції є сугестивними (неусвідомлюваними) компонентами тексту коментаря. Проблема сутності емоції, яку породжують адресанти, показує їхній психологічний портрет, особливості якого спираються на ментальні процеси, що засвідчують закономірності емоційної діяльності коментатора й мотив, який спонукає написати коментар.

Домінантна емоція, зафіксована в тексті коментаря, репрезентує “картину світу” автора тексту [5: 104]. Домінантна емоція може бути представлена мовними одиницями різних рівнів, різними одиницями одного рівня, і не тільки так званою емоційною лексикою, тому що будь-яка лексема може стати репрезентантом визначеної емоції в конкретному тексті коментаря.

Учасниками комунікативного акту постають люди з власними специфічними психологічними особливостями. Це виявляється у неоднаковій глибині сприймання повідомлюваного, а відтак і в семантиці відповіді, у швидкості транзакційної реакції, у різному ступені пов’язування транзакційного стимулу з особистими уявленнями, переконаннями (спрямованістю на себе чи назовні) тощо.

Автором коментаря зазвичай виступає користувач інтернету, пересічний громадянин, який хоче поділитися своїми думками щодо певної події. Залежно від того, який характер має реакція на подію (емоційний, раціональний, ігровий, прагматичний), обирають і стратегію. Оскільки кожний користувач є мовною особистістю, то й стратегія може бути відповідною: конфліктною, агресивною, іронічною, кооперативною тощо. Як слушно зауважує Т. Стексова, “жанр ‘коментар’ є реактивним, орієнтованим на подальшу комунікацію, оскільки сам коментар може стати об’єктом наступного коментаря” [19]. Звернімося до фактичного матеріалу й розглянемо реакцію користувачів інтернету: “Иногда задумываюсь, зачем люди пишут злобные, оскорбляющие комментарии к постам или комментариям других? Просто компенсаторная практика собственной несостоятельности или уровня образования, скрытая агрессивность и прочее. В реальной жизни человеку гораздо сложнее подойти и ударить, в фейсбуке это несколько кликов на клавиатуре и вседозволенность любая. И ответственности никакой практически. А то, как ты выглядишь при этом, просто виртуальные мелочи” (А. Н.); “Мотивация, я думаю, разная. Вплоть до заказахи. Ваши коллеги знают о чем я) А вообще народ у нас довольно злой. Просто чаще всего держат это всё в себе. А в соцсети можно оторваться. Форумы до появления соцсетей это наглядно отображали. Там же вообще были просто левые аватарки и выдуманные никнеймы. Можно было быть тролем-героем по полной. Здесь хоть понятно обычно кто это ляпнул и как его найти. Кстати, интересно то, что в 99 % случаев герои Фейсбука, когда пишешь им указать адрес, чтобы прямо сейчас подъехать и пообщаться лично, морозятся. Вот такие вот “херои”. И часто даже не рахиты и те обсираются))) Это, между прочим, наглядное отображение электората. Обозленные, циничные, местами очень подлые и при этом очень трусливые. Держат всё в себе до последнего. Но если такой взорвется, то думаю, что пойдет в разнос по полной, так как будет выплескивать всё годами накопленное” (А. С.); “В точку, Саша, меня это, конечно, поражает” (О. Г.); “Да, согласна со всем написанным выше. Добавлю только, что иногда злость – это такой универсальный аргумент, по типу как булыжник – оружие пролетариата, злобный комментарий – оружие «интернет-люмпена» (назову условно, потому что всех злобных объединить сложно по какому-то принципу: есть глупцы, есть люди просто с низким уровнем речевой и интернет-культуры, есть тролли, а есть те, кому действительно не совладать с этой злостью, кипящей внутри по самым разным причинам)” (П. З.).

Висновки з цього дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямі. У результаті дослідження ми дійшли таких висновків: 1) коментувати можуть як подію, так і особу – героя публікації; коментарі, які з'явилися під публікацією, є протестом; зазвичай вони містять обурення, відчай, образу, злість і т. ін.; відбувається оцінювання не самого коментаря, а його автора; 2) аналіз інтернет-контенту засвідчує, що майже всі публікації сайтів передбачають можливість коментаря як з метою висловлення своєї думки, так і з метою посперечатися з іншими учасниками, що переходить на особисті звинувачення; 3) спостерігаємо оцінювання коментарів інших учасників, навішування ярликів, що реалізується через інвективу, оцінку, імператив, риторичні питання; 4) майже всі коментарі мають різні форми вираження. Фактичним матеріалом було обрано сайт “Імпічмент Порошенку”. У статті збережено авторську орфографію, пунктуацію й граматику. Відзначимо, що метою цих коментарів є негативне ставлення до сучасних подій, які відбуваються в країні, до чинного Президента, Верховної ради й Кабінету Міністрів; 5) усі представлені особливості мовного втілення визначають коментар як мовленнєвий жанр, відокремлюючи його від інших жанрових форм; жанр ‘коментар’ є надзвичайно поширеною формою комунікації й органічно вписується в сучасну мовну культуру, посідаючи певне місце в ієрархії мовних жанрів віртуального дискурсу.

У подальшому дослідженні варто проаналізувати типи коментарів й інвективні форми висловлювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Балясникова О. В.* Психосоматика конфлікту в інтернет-текстах / О. В. Балясникова // Матеріали Х міжнарод. конгресу міжнародного общества по прикладній психолінгвістиці. – Москва, 2013. – С. 169.
2. *Бахтин М. М.* Проблема речевих жанрів / М. М. Бахтин // Естетика словесного творчства. – 2-е изд. – Москва : Искусство, 1986. – С. 250–296.
3. *Бацевич Ф. С.* Вступ до лінгвістичної генології: [навчальний посібник] / Ф. С. Бацевич. – Київ : Видавничий центр “Академія”, 2006. – 248 с. – (Серія “Альма-матер”).
4. *Бацевич Ф. С.* Основи комунікативної лінгвістики : [підручник] / Ф. С. Бацевич. – Київ : Видавничий центр “Академія”, 2004. – 344 с. – (Серія “Альма-матер”).
5. *Белянин В. П.* Введение в психолінгвістику / В. П. Белянин. – Москва, 2001. – С. 104–106.
6. *Брандес М. П.* Стилистика немецкого языка / М. П. Брандес. – Москва : Высшая школа, 1990. – 320 с.
7. *Брандес М. П.* Предпереводческий анализ текста / М. П. Брандес, В. И. Поворотов. – Москва : НВИ-Тезаурус, 2001. – 224 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – Київ ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2003. – 1440 с.
9. *Даль В.* Толковый словарь живого великорусского языка : Т. 1–4 / В. Даль. – Москва : Русский язык, 1978–1980.
10. *Дёнингдаус С.* Теория речевых жанров М. М. Бахтина в тени прагмалінгвістики / С. Дёнингдаус // Жанры речи. – Саратов : Колледж, 2002. – Вып. 3. – С. 104–117.
11. *Китайгородская М. В.* Активные социолінгвістические процессы в сфере городских наименований: московские вывески / М. В. Китайгородская // Современный русский

- язык: социальная и функциональная дифференциация / М. В. Китайгородская. – Москва : Языки славянской культуры, 2003. – С. 127–149.
12. *Матвеева Т. В.* К лингвистической теории жанра / Т. В. Матвеева // *Collegium*. – 1995. – № 1–2. – С. 65–70.
 13. Мовленнєві жанри в міжкультурній комунікації : [монографія] / авт. кол. : Р. Помірко, Ф. Бацевич, А. Паславська та ін. – Львів : ПАІС, 2010. – 280 с.
 14. *Наер В. Л.* К проблеме жанра в системе функционально-стилевой дифференциации языка / В. Л. Наер // *Стилистические аспекты устной и письменной коммуникации* : сб. науч. трудов. – Москва [б. и.], 1987. – Вып. 286. – С. 39–47.
 15. Педагогическое речеведение : [словарь-справочник]. – Москва : [б.и.], 1998.
 16. *Почепцов Г. Г.* Теория коммуникации / Г. Г. Почепцов. – Москва : Рефл-Бук, Киев : Ваклер, 2003. – 656 с.
 17. *Руженцева Н. Б.* Протектний коментарий как жанр политического дискурса / Н. Б. Руженцева // *Политическая коммуникация : материалы междунар. науч. конф. – Екстатеринбург*, 2013. – С. 267–272.
 18. *Солганик Г. Я.* Текстовая модальность как семантическая основа текста и важнейшая стилевая категория / Г. Я. Солганик // *Stylistyka-VIII. Styl I gatunek*. – Opole, 1999. – С. 179–192.
 19. *Стексова Т. И.* Комментарий как речевой жанр и его вариативность [Электронный ресурс] / Т. И. Стексова. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/kommentariy-kak-rechevoy-zhanr-i-ego-variativnost-1>. – Название с экрана.
 20. *Форманова С. В.* Инвективы в українській мові : дис. ... докт. філол. наук : 10.02.01 / Світлана Вікторівна Форманова ; ОНУ імені І. І. Мечникова. – Одеса, 2013. – 450 с.
 21. *Шмелева Т. В.* Модель речевого жанра / Т. В. Шмелева // *Жанры речи* : сб. науч. ст. – Саратов : Колледж, 1997. – Вып. 1. – С. 91–96.
 22. *Шмелева Т. В.* Речевой жанр : опыт общелингвистического осмысления / Т. В. Шмелева // *Collegium*. – Киев : [б.и.], 1995. – № 1–2. – С. 57–64.
 23. *Шмелева Т. В.* Речевой жанр / Т. В. Шмелева // *Культура русской речи : Энциклопедический словарь-справочник. Проспект* / [под ред. А. П. Сковородникова]. – Москва : [б.и.], 2003. – С. 573–574.
 24. Українці, які вийшли на пенсію, більше не зможуть працювати. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://newsgood.com.ua/?p=12376>. – Назва з екрану.
 25. Замість безвізу від гаранта ми отримали безгаз, безтепло, безсвітло, безвода... [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://newsgood.com.ua/?p=12376>. – Назва з екрану.
 26. Покидьок, ти нас довів до зубожіння – щоб ти так жив!!! [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.facebook.com/>. – Назва з екрану.

REFERENCES

1. *Baliasnykova, O. V.* (2013). *Psykhosomatyka konfliktu v ynternet-tekstakh*. In: *Materyaly Kh mezhdun. konhressa mezhdunarodnoho obshchestva po prykladnoi psykholynhvystyke*. Moskva, 169.
2. *Bakhtyn, M. M.* (1986). *Problema rechevukh zhanrov*. In: *Estetyka slovesnoho tvorchestva. 2-e yzd.* Moskva : Yskusstvo, 250–296.
3. *Batsevych, F. S.* (2006). *Vstup do lnhvistychnoi henolohii: [navchalnyi posibnyk]*. Kyiv : Vydavnychiy tsentr “Akademija”. (Serija “Alma-mater”).
4. *Batsevych, F. S.* (2004). *Osnovy komunikatyvnoi lnhvistyky: [pidruchnyk]*. Kyiv : Vydavnychiy tsentr “Akademija”. (Serija “Alma-mater”).

5. Belianyn, V. P. (2001). *Vvedeniye v psikholyngvistyku*. Moskva, 104–106.
6. Brandes, M. P. (1990). *Stylistyka nemetskogo yazyka*. Moskva: Vysshaja shkola.
7. Brandes, M. P., Povorotov V. Y. (2001). *Predperevodcheskyi analiz teksta*. Moskva : NVY-Tezaurus.
8. *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [uklad. i holov. red. V. T. Busel]. Kyiv; Irpin: VTF “Perun”.
9. Dal, V. (1978–1980). *Tolkovy slovar zhyvoho velykorusskogo yazyka: T. 1–4*. Moskva: Rus. yaz.
10. Dënnynkhaus, S. Teoryja rechevykh zhanrov M. M. Bakhtyna v teny prahmalynhvystyky. *Zhanry rechy, vyp. 3*. Saratov: Kolledzh, 104–117.
11. Kytaihorodskaja, M. V. (2003). Aktivnye sotsyolynhvystycheskye protsessy v sfere horodskykh naumenovanyi: moskovskye vyvesky. In: *Sovremennyi russkyi yazyk: sotsyalnaja y funktsionalnaja dyfferentsyatsija*. Moskva: Yazyky slavianskoi kultury, 127–149.
12. Matveeva, T. V. (1995). K lynhvystycheskoi teoryi zhanra. *Sollegium, № 1–2*, 65–70.
13. Pomirko, R., Batsyevych, F., Paslavskaja A. ta in. *Movlennievi zhanry v mizhkulturnyi komunikatsii : [monohrafiya]*. Lviv: PAIS.
14. Naer, V. L. (1987). K probleme zhanra v systeme funktsionalno-stylevoi dyfferentsyatsii yazyka. In: *Stylistycheskye aspekty ustnoi y pysmennoi kommunykatsyy: sb. nauch. trudov, vyp. 286*. Moskva: [b.y.], 39–47.
15. *Pedahohycheskoe rechevedeniye [slovar-spravochnyk]*. (1998). Moskva: [b.y.].
16. Pocheptsov, H. H. (2003). *Teoryia kommunykatsyy*. Moskva: Refl-Buk, Kyiv: Vakler.
17. Ruzhentseva, N. B. Protektnyi kommentarij kak zhanr polytycheskogo dyskursu. In: *Polytycheskaja kommunykatsija: Materyaly mezhdunar. nauch. konf. Ektaterynburh*, 267–272.
18. Solhanyk, H. Y. (1999). Tekstovaja modalnost kak semantycheskaja osnova teksta y vazhneishaja stylevaja katehoryja. In: *Stylistyka-VIII. Styl I gatunek*. Opole, 179–192.
19. Steksova, T. Y. *Kommentarij kak rechevoi zhanr y ego varyatyvnost*. Retrieved from <http://cyberleninka.ru/article/n/kommentarij-kak-rechevoy-zhanr-i-ego-variativnost-1>. – Nazvanye s ekrana.
20. Formanova, S. V. (2013). *Invetyvy v ukrainskii movi: dys. ... dokt. filol. nauk: 10.02.01*. Odesa.
21. Shmeleva, T. V. (1997). Model rechevoho zhanra. In: *Zhanry rechy: sb. nauch. st. Saratov: Kolledzh, vyp. 1*. 91–96.
22. Shmeleva, T. V. (1995). Rechevoi zhanr: opyt obshchefylolohycheskoho osmyslenija. In: *Collegium*. Kyiv: [b.y.], № 1–2. 57–64.
23. Shmeleva, T. V. (2003). Rechevoi zhanr. In: *Kultura russkoi rechy: Entsyklopedycheskyi slovar-spravochnyk. Prospekt*. [Pod red. A. P. Skovorodnykova]. Moskva: [b.y.], 573–574.
24. *Ukrainci, yaki vyshly na pensiju, bilshe ne zmozhut pratsiuvaty*. Retrieved from <http://newsgood.com.ua/?p=12376>. – Nazva z ekranu.
25. *Zamist bezvizu vid haranta my otrymaly bezghaz, bezteplo, bezsvitlo, bezvoda...* Retrieved from <http://newsgood.com.ua/?p=12376>. – Nazva z ekranu.
26. *Pokydok, ty nas doviv do zubozhinnia – shchob ty tak zhyv!!!* Retrieved from <https://www.facebook.com/>. – Nazva z ekranu.

Стаття: надійшла до редакції 15.10.2018

прийнята до друку 13.11.2018

**COMMENTARY ON SOCIAL NETWORKS
AS A LANGUAGE'S GENRE****Svitlana FORMANOVA**

*Odessa I. I. Mechnikov University,
2, Dvoryanskaya Str., Odessa, Ukraine, 65000,
svetlanaformanova@gmail.com*

The article is devoted to the study of one of the structural elements of the text – a commentary. The author substantiates the concept of a commentary as a speech genre, analyzes a comment based on its functional features. The article deals with the genre specificity of the comment, as well as the peculiarity of communicative-linguistic and linguistic parameters. For analysis the most effective model of the speech genre T.V. Shmeleva, which allows to describe any language and speech genres in accordance with determined by the constitutive genre-forming features.

In the process of genre analysis we rely on M. Bakhtin's introduction of the concept of the "target set" of the genre as a holistic statement, since for the commentary of the speech genre the distinction of the target setup is characteristic of the communicative level of "subject-direct destination" (Y. Lotman), in to which the subject-object relations of opposition are presented. The charge directed at the addressee (implicit/explicit) determines the addressee as a person who violates the generally accepted norms and humiliates the opponent.

An important element of the speech genre 'commentary' is the linguistic embodiment of the evaluative and invective vocabulary, which testifies to indignation, anger, and the rejection of the policies of the modern Ukrainian government. Emfatic constructions are found that have an estimated character, which may be related, with the desire of the participant to communicate to express their thoughts and expression of strong feelings caused by certain content of messages / messages of another or other participants in communication within the framework of discussing a situation, an event, etc. In addition, the emotional and appraisal nature of such messages is due to the peculiar nature of the expression of opinion on the Internet with the domination of the natural oral form of informal communication. The use of graphic elements determines the pragmatic essence of the commentary, with its distinctive, emotional-expressive, aesthetic function, which attracts the attention of the recipient and directs its consciousness. Such graphic elements are the main component of the text, in order to attract the attention of the reader.

Keywords: speech genre, features of the genre, commentary as a speech genre, characteristic features of the commentary, invectiva.